

Rozhovor s Ewaldem Osersem

Publikovalo Právo 15. dubna v roce 2000.

František Cinger: Pokud vím, narodil jste se v Praze, kdy to bylo?

EWALD OSERS: V roce 1917 a prvních dvacet let svého života jsem tu žil. Mateřský jazyk mám německý, matka byla Rakušanka. Chodili jsme do německých škol, čehož s odstupem času lituji, a ještě více lituji, že jsem se zapsal ke studiu na Německé univerzitě. To bylo v pětatřicátém roce a v průběhu dvou tří let to pro mě bylo velice nepříjemné. Studoval jsem chemii a ve svém ročníku jsem byl jediný Žid. Ostatní byli nejen Nežidé, ale přímo nacisté, takže když jsem se obracel, hned mi něco nalili do zkumavek...

FC: Kde jste bydleli?

EO: Hned za muzeem, na rohu Čelakovského sadů a Legerovy ulice. Ještě před Mnichovem jsem ale odjel do Londýna, kde jsem měl doporučení na University College a naivně jsem se domníval, že tam dokončím studia, udělám disertaci, kterou předložím v Praze jako základ pro doktorát. K tomu nedošlo, přišel Mnichov, Protektorát Čechy a Morava a tak jsem už v Londýně zůstal. Moje žena je Angličanka, ačkoliv můj syn teď už šest let žije na Moravě, kde učí angličtinu.

FC: Věnoval jste se už tehdy literatuře?

EO: Velmi brzo před válkou jsem přišel na to, že chemie pro mě není to pravé, vystudoval jsem proto ruštinu, ruskou literaturu a srovnávací filologii slovanských jazyků. Mezitím jsem byl zaměstnán v BBC v tehdy tajném oddělení, odposlouchávali jsme nepřátelská vysílání a informovali o nich britské vládní orgány. Poezii jsem ale už překládal před válkou, ještě jako student střední školy, byl to můj koníček. Zamíloval jsem se totiž do soudobé české lyriky, kterou jsem tlumočil do němčiny.

FC: Koho jste překládal?

EO: Josefa Horu, Františka Halase a hlavně dnes už málo známého Ondru Lysohorského. Moje překlady vycházely hlavně v nedělní kulturní příloze Prager Presse. Hned je přijali, což nebylo nejlepší pro můj charakter. Myslím si, že každý mladý překladatel či autor by měl být několikrát odmítnut. Už ve škole mi ale říkali, že mám pro jazyky určité nadání. Když jsem se dostal do Anglie, hledal jsem anglické básníky s tím, že by bylo dobré a politicky účelné, kdyby se vydala antologie moderní české poezie, že bych jim k tomu dodal „podstročníky“, „otrocké“ překlady jednotlivých veršů, aby je mohli podle toho přebásnit. V BBC jsem se seznámil s kolegou, který měl dvě knihy vlastních básní, nijak významných, ale přesto. Spolu jsme připravili moji první antologii Modem, Czech Poetry, která vyšla v roce 1945. Ještě mám kopii dopisu Jana Masaryka, ministra zahraničí čs. exilové vlády britskému kontrolorovi dodávek papíru, aby mi pro tuto knihu poskytl papír. Málokdo ji recenzoval, každý měl na mysli důležitější věci, vždyť to bylo v roce 1945. Tu a tam svazek ještě najdu v antikvariátu a s dojetím si ho koupím.

FC: Měl jste tam už Seiferta, jemuž jste se pak věnoval hlavně v 70. a 80. letech?

EO: Ano, dvě jeho básně.

FC: Vrátil bych se ještě do předválečného Československa. Zvláště po listopadu se Praha jeví radě lidem jako centrum české, německé a židovské kultury, které zde vytvářely jeden propojený celek. Slyšel jsem však názor historiků, že tyto kultury existovaly odděleně, abych tak řekl, Němcům patřily Příkopy, Čechům Národní třída a židovští intelektuálové se scházeli, řekněme, v kavárně Areo v Hyberské ulici. Jak jste to vnímal vy?

EO: To je správné pro generaci mých rodičů, otec byl členem Deutsche Theater Vereinu a moje matka chodila hrát bridge do tehdejšího Německého domu Na Příkopech, alespoň do doby, než ho více méně převzali nacisté. Neplatí to však pro mou generaci. My jsme se záměrně snažili sblížit s českou kulturou a integrovat se. I když nemám zvláštní herecké nadání, byl jsem členem Deutsche Studenten Biihne. Snažili jsme se navázat kontakty s českými studentskými scénami. Moc dobře se pamatuji na jednu schůzku s nimi pod vedením Pavla Tigrida. Na výzvu Bedřicha Václavka jsem se také stal členem skupiny Blok, která vydávala čtvrtletník U-Blok. Publikoval jsem v něm několik německy psaných básní a také německé překlady českých básní.

FC: Jak se dnes díváte právě na Václavka a na jeho marxistická literární kritéria, vlastně na celé chápání české meziválečné lyriky, kdy měřítko byla zásadně ovlivněna chápáním umění ve výrazném vztahu ke společenským zápasům? Po listopadu mnozí literární kritici a historici tuto dobu a její osobnosti přehlížejí či přímo odmítají pro jejich spojení s tehdejší levicí a komunistickou stranou.

EO: Sám jsem byl levicově zaměřený, proto jsem také vstoupil do Bloku, ale to byla pro mě moc zajímavá skupina. Ačkoli se jmenovala Blok – skupina socialistických autorů, nebyla vůbec dogmatická. Byl jsem jedním ze dvou či tří německy píšících členů Bloku, a druhý nejmladší, jedině Lumír Čivrný byl ještě mladší, mám dojem, že o dva roky.

Myslím si, že nelze přikládat nynější politická kritéria na předválečnou situaci, která byla tak polarizovaná, že např. na Německé univerzitě byl student buď nacistou, nebo členem Kostufry, Komunistické studentské frakce. Mám pocit, že mezi tím vlastně nic neexistovalo. Mě z Kostufry vyhodili jako „trockistu“, protože jsem jejich poučky neakceptoval. Nestydím se za to a myslím, jak to popsal Arthur Koestler, lidem se otevíraly oči hlavně tehdy, když začaly procesy v Sovětském svazu.

Nevím, jak to bylo na venkově, ale v Praze a okolí byla těsně před válkou literární společnost velmi pozoruhodná. Nebyl to integrovaný celek, ale směs české tradice, pražské německé tradice, jako Franz Kafka, Franz Werfel, Max Brod, Johannes Urzidil atd., a židovské tradice, ke které patřil asi Brod více než k té pražské německé. Do toho přišla vlna židovských emigrantů z Německé říše, takže zde působily čtyři složky. Kdyby byly měly možnost bez války se rozvíjet a prolínat, myslím, že by se multikulturní Praha stala vedoucím kulturním centrem Evropy, v což stále ještě věřím.

FC: Pojďme dál, do poválečných let. Proč vás nadále tak lákala česká poezie, když jste si mohli vybírat z jiných národních literatur?

EO: Česká lyrika mě zaujala už před válkou, protože v mých očích spojovala krásu lyrické výpovědi se sociálním postojem. Proto mě zajímal Hora, Halas, za nimiž jsem chodíval do jejich redakcí. Přišel jsem ale na to, že u těchto básníků včetně takového S. K. Neumanna ke mně promlouvala stále více lyrická stránka jejich tvorby než ona zaníceně politicky angažovaná. Těžce se řekne, proč má člověk rád jednoho básníka více než druhého. Myslím, že Josef Hora je nyní podceňován stejně jako František Halas, na čemž má asi vinu Václav Kopecký a Jiří Taufer, s nímž mě pojilo začátkem 30. let přátelství. Komunisté celkem nechali nekomunistické básníky s výjimkou katolického proudu docela v klidu, ale ty, kteří jednou byli členy komunistické strany a potom z ní vystoupili, to pro ně byli nepřátelé.

Myslím si stále, že Josef Hora je jedním z českých nejlyričtějších básníků. Takové básně jako Zasněný vlak, Nebe nad Slovenskem atd. jsou báječné. K Jaroslavovi Seifertovi jsem přišel později, až po válce, ale nevím ani proč, znal jsem jeho tvorbu už dávno. Bylo v tom hodně náhod. Už pro onu antologii, kterou jsem sestavoval za války, bylo ohromně těžké sehnat originální básně, v Anglii zvláště po pádu Francie odříznuté od kontinentu. Byly to nahodilé svazky, které s sebou měli lidé jako Viktor Fischl, takže nepopírám, že důležitý faktor v mém výběru hrála prostě náhoda, kdy ten který text v Anglii prostě existoval.

FC: Když postoupíme do dalších let, které české básníky jste překládal?

EO: V sedmdesátých letech hlavně Jaroslava Seiferta, v osmdesátých pak Miroslava Holuba. Také mám jeden a myslím, že zdařilý svazek veršů Josefa Hanzlíka. Také jsem překládal Karla Sýse, Michala Černíka, Jaroslava Čejku.

FC: Čím vás zaujala tato tehdy nejmladší básnická generace?

EO: Originalitou. Nelze popírat, že Sýs je nadaný básník. Měl jsem dojem, že píše s nějakým novým tónem, který se podstatně liší od generace Seiferta, Halase, Holana.

FC: Česká poezie je limitována schopností jazyka malého národa oslovit mezinárodní publikum. Když ji srovnáte s evropskou poezií, jak dopadne?

EO: Jsem přesvědčen, že kdyby generace Františka Halase, Vítězslava Nezvala, Josefa Hory a také Jiří Wolker, i když má jen dvě knihy básní, kdyby psali světovým jazykem, tak by stáli na stěžejním místě v evropské literatuře. Je to velká nevýhoda, že promlouvali jazykem malého národa.

FC: S jakými reakcemi zahraničních čtenářů na českou poezii jste se setkával? Třeba v případě udělení Nobelovy ceny Jaroslavu Seifertovi?

EO: Celkem to bylo zklamání, protože velká kniha, průřez Seifertova celoživotního díla, která měla všude velmi pozitivní kritický ohlas, tak na ní nakladatelství prodělalo. Neprodalo ani celý náklad 500 výtisků. Mělo to mnoho důvodů. Jednak anglický čtenář, a to mluvím o vzdělaném čtenáři a nikoli průměrném, čte dost málo poezii a přeloženou z jiného jazyka už vůbec málo. Možná ho zaujmou taková jména jako Charles Baudelaire, Paul Verlaine nebo Boris Pasternak, ty by ještě četl, ale jména mu neznámá jako Seifert, Holan, Halas už nikoli. Myslím, že to chce ještě hodně práce, aby se poezie nejen česká ale i slovenská, ale také Bulhaři mají velmi dobré básníky, aby se dostala ke světovému čtenáři.

FC: Co jste ze Seiferta vydal?

EO: První nebyly výběry, ale kompletní překlad sbírek Morový sloup a Deštník z Piccadilly. Teprve když mu byla udělena Nobelova cena, byl jsem vyzván jedním americkým nakladatelem, který se spojil s velmi dobrým britským nakladatelem, abych pořídil velký výbor. Vyšel s názvem Výběr z díla Jaroslava Seiferta. Jak už jsem řekl, bohužel se špatně prodával.

FC: Koho z českých spisovatelů jste ještě překládal?

EO: Hodně dílo Jiřího Muchy, až pět titulů jeho próz. Vzpomínky na otce jsem také přeložil, ale vyšly jen v časopiseckých úryvcích, nikoli v celé knize. Z novější doby mám vydané tři svazky Ivana Klímy, které byly velmi úspěšné.

FC: Čím si Klíma získal britského čtenáře?

EO: Řekl jsem mu to už do očí, tak to není za jeho zády, mohu to tedy povědět. Měl mnohem větší ohlas, dokud tady byl komunistický režim, protože se na něj nahlíželo jako na literaturu protestu, což také byla. Jeho nejnovější prózy, když popisují život za bývalého režimu, tak o nich si britský čtenář řekl: teď už je po komunismu, tak proč bychom to kupovali a četli. Tak to je.

Čím se tedy nyní zabýváte?

EO: Poslední román, který jsem přeložil, byly *Krásné zelené oči* Arnošta Lustiga. Pokud vím, česky vyjdou ještě letos, anglicky v příštím roce. Překládal jsem je tedy z rukopisu, je to velmi silná, dojemná kniha. Jinak je v Anglii větší poptávka po německých autorech než po českých, takže moje poslední tři překlady byly německých spisovatelů.

FC: Čím to je? Mají lepší témata, umějí lépe psát?

EO: Ne, to bych neřekl. Nevím proč, možná že tradičně se pro anglický knižní trh hojně překládalo z němčiny, francouzštiny a italštiny a velmi málo z jazyků střední a východní Evropy, z ruštiny skoro nic. Vychází to spíš z postoje čtenářů, než že by šlo o racionální důvody.

FC: Překládal jste Lustiga opět s tématem válečným. Myslíte si, že se lidstvo poučilo nebo mu bude dáno v následujícím století prožít opět něco podobně strašného, jako byl holocaust?

EO: I když nejnovější vývoj třeba v Rakousku tomu nenasvědčuje, člověk se musí držet naděje, že nějaké poučení si lidstvo z hrůz 20. století odneslo.

Právo, 15. dubna 2000